

УДК 349.4

Донець О.В.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ „ЗЕМЛІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ”

У статті, на підставі дослідження вчених-правників та виходячи із положень чинного законодавства, розкривається теза щодо відсутності у чинному Земельному кодексі України поняття земель історико-культурного призначення. Особлива увага надана класифікації наукових поглядів із приводу нормативно-правового закріплення поняття земель історико-культурного призначення.

Ключові слова: землі історико-культурної спадщини, поняття, визначення, склад, перелік.

Із прийняттям Верховною Радою України 25 жовтня 2001 р. Земельного кодексу України (Далі – ЗК) [Див.: 1; 2002. – №3-4. – Ст. 27], було закладено принципово нові основи правової системи, спрямованої на забезпечення правового регулювання суспільних відносин, об'єктом яких, в першу чергу, виступає земля. Серед новацій ЗК є збільшення кількості категорій земель України, яке відбулося за рахунок „розщеплення” збірної категорії земель, як землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, на окремі 4 категорії. Як зазначає П.Ф. Кулинич, це пов'язано з тим, що протягом останніх років значно збільшилася кількість правових актів, які визначають особливості правового режиму кожного із зазначених видів земель. Отже зросла кількість правових норм, які не об'єднують, а навпаки, роз'єднують землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, даючи підстави для виділення їх в окремі категорії земель [2, с. 88]. Виділення земель історико-культурного призначення в окрему категорію земель особливої державної охорони, на думку Н.Р. Малишевої, пов'язане із необхідністю збереження об'єктів культурної спадщини українського народу, які знаходяться на відповідних землях [2, с. 169-170]. Вважається, що основною особливістю правового режиму земель історико-культурного призначення є їх особливе цільове призначення, із якого випливають і інші специфічні риси. Перше черговим завданням на шляху розкриття особливостей основних елементів правового режиму земель історико-культурного призначення є визначення поняття та складу цих земель, що обумовлено рядом причин. По-перше, їх аналіз дозволить скласти уявлення щодо цих земель як об'єкта використання та правової охорони. По-друге, постановка зазначеного питання вимагає окреслити коло супутніх теоретичних та прикладних проблем, аналіз яких є предметом цього дослідження. По-третє, як зазначає Л.М. Здоровко, „проблема юридичної термінології як складової частини юридичної техніки має велике значення в сучасний період для становлення і розвитку української державності” [3, с. 5]. В юридичній літературі проблема термінологічного визначення тривалий час була і залишається в межах наукових дискусій. І це не випадково, оскільки використання в законодавстві відповідних понять пов'язане з вирішенням концептуальних і практичних питань застосування норм права, визначенням шляхів кодифікації та уніфікації законодавства України [4, с. 111; 5, с. 580-592]. Окрім того, „найважливішою задачею будь-якої науки є всебічне вивчення, а потім вираження в поняттях і наукових визна-

чення свого предмету, будь-якого явища (предмету дослідження). Поняття та їх наукові визначення – це своєрідні згустки людського мислення, що увібрали до себе знання про предмет, його властивості та риси. Наукові визначення ... мають велике значення як для теорії, так і для правозастосовчої практики” [6, с. 326].

Таким чином, перелічені причини визначили необхідність порушення та дослідження питання: що являють собою „землі історико-культурного призначення”?

У відповідності до ст. 53 ЗК України: „До земель історико-культурної спадщини належать землі, на яких розташовані: а) історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, меморіальні парки, меморіальні (цивільні та військові) кладовища, могили, історичні або меморіальні садиби, будинки, споруди і пам’ятні місця, пов’язані з історичними подіями; б) городища, кургани, давні поховання, пам’ятні скульптури та мегаліти, наскальні зображення, поля давніх битв, залишки фортець, військових таборів, поселень і стоянок, ділянки історичного культурного шару укріплень, виробництв, каналів, шляхів; в) архітектурні ансамблі і комплекси, історичні центри, квартали, площі, залишки стародавнього планування і забудови міст та інших населених пунктів, споруди цивільної, промислової, військової, культурної архітектури, народного зодчества, садово-паркові комплекси, фонові забудова.”

Слід зазначити, що визначення поняття земель історико-культурного призначення на сучасному етапі розвитку правової думки недостатньо розроблене та не було предметом ґрунтовного наукового вивчення.

Щодо його нормативно-правового закріплення, то існує декілька точок зору з цього приводу, прихильників яких можливо поділити на три групи. Прибічники першої групи (Н.В. Ільків, Я.З. Гаєцько-Колотило [7, с. 166], А.М. Мірошниченко [8, с. 331]) зайняли позицію визначення поняття земель історико-культурного призначення в ЗК через їх склад. „Поняття земель історико-культурного призначення, вміщене у коментованій статті, визначається шляхом перелічення їх складових. Цими складовими є землі під різними об’єктами культурної спадщини” [7, с. 166]. Другу групу складають послідовники ідеї, за якою у ст. 53 ЗК знайшло своє відображення поняття цих земель [9, с. 324-327]. До третьої відносяться С. Ляшенко, В. Левков, С. Кобзан [10, с. 210-217], Н. Р. Малишева [2, с. 169-178] та ін. На їх думку чинний ЗК не містить поняття земель історико-культурного призначення. А має лише їх склад, перелік.

Викладене свідчить, що в науці йде пошук найбільш оптимального розуміння сутності цієї категорії земель. Вбачається, що більш мотивованою є позиція тих авторів, які зауважують про відсутність в ЗК визначення поняття земель історико-культурного призначення. В якості обґрунтування цієї точки зору можливо навести порівняльно-термінологічний аналіз таких дефініцій, як „визначення”, „поняття” та „склад”.

У тлумачному словнику термін „поняття” визначається на означення „однієї з форм мислення, результату узгодження суттєвих ознак об’єкту дійсності; розуміння кимсь чого-небудь, що склалося на основі якихось відомостей, власного досвіду [11, с. 1049]. На думку В.М. Корельського „саме в поняттях концентруються накопиченні знання, що повинні бути змістовними науковими абстракціями. Які посправжньому стають науковими, лише коли вірно відображають загальні та необхідні ознаки будь-яких предметів, явищ” [6, с. 16]. У теоретичному аспекті „поняття” є елементарною логічною формою, що відображає предмет міркування в сукупності його суттєвих ознак. Воно утворюється за допомогою виявлення методом аналізу ознак

предмета, відволікання (абстрагування) від несуттєвих ознак, узагальнення (синтезу) і закріплення (фіксації) словом суттєвих ознак. [12, с. 208].

„Визначення” – це формулювання, вислів, у якому розкривається зміст чогонебудь, його істотні ознаки [11, с. 135].

Як бачимо, терміни „поняття” і „визначення” мають спільні риси. Мова йде про суттєві (істотні) ознаки предмету (об’єкту дійсності). Окрім того, у науковій та юридичній літературі можливо зустріти непоодинокі приклади застосування цих термінів як тотожних. Наприклад, у ст. 50 ЗК України мова йде про „визначення земель рекреаційного призначення”, а в підручнику „Земельне право України” [13, с. 295] § 1 розділу 17 присвячено поняттю та складу земель рекреаційного призначення. У якому, доречі, поняття цих земель розкривається через ст. 50 ЗК України. Потрібно також зазначити, що, а ні поняття, а ні визначення не можуть тлумачитися шляхом перелічення складових об’єкту. Оскільки обидві дефініції повинні розкривати зміст предмету, використовуючи для цього його характерні риси, ознаки.

Що ж стосується терміну „склад”, то тлумачний словник визначає його, як сукупність окремих частин, що утворюють що-небудь ціле [11, с. 1331]. Як видно, ця дефініція не має нічого спільного з термінами „поняття” та „визначення”. Оскільки, не є результатом узгодження суттєвих ознак об’єкту дійсності. Повертаючись до аналізу ст. 53 ЗК України, ми не знаходимо жодної ознаки земель історико-культурного призначення. Коментуючи зазначену статтю, Н.Р. Малишева, наголошує, що остання містить „вичерпаний перелік земель історико-культурного призначення” [2, с. 170]. У цьому контексті, потрібно відмітити, що термін „перелік” застосовується на означення списку, опису із перерахуванням яких-небудь осіб або предметів [11, с. 916]. А, отже, він не розкриває зміст предмету і не може бути використаний для розтлумачення суті поняття чи визначення об’єкту дійсності. Окрім того, погоджуючись із думкою Н. Р. Малишевої, зазначаємо, що у ст. 53 словосполучення „землі на яких розміщені ...” винесено за лапки і ми фактично маємо перелік об’єктів культурної спадщини, припускаючи, що мова йде про землі, зайняті зазначеними об’єктами і які належать до земель історико-культурного призначення.

В якості ще одного підтвердження відсутності в ЗК України визначення земель історико-культурного призначення можливо навести порівняльний аналіз глав 9 та 10 ЗК України. Перша – присвячена правовому регулюванню земель рекреаційного призначення і складається з трьох статей: ст. 50 „Визначення земель рекреаційного призначення”; ст. 51 „Склад земель рекреаційного призначення”; ст. 52 „Використання земель рекреаційного призначення”. Слід зауважити, що у ст. 50 знайшло своє відображення визначення зазначеної категорії земель із конкретизацією сфери їх використання, а саме для „організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів” [2, с. 163]. Що ж стосується 10 глави, то вона спрямована на правове регулювання земель історико-культурного призначення і складається вже з двох статей: ст. 53 „Склад земель історико-культурного призначення” і ст. 54 „Використання земель історико-культурного призначення”. Як видно, у деяких випадках законодавець чітко виокремлюючи назви статей, розрізняє їх, приділяючи деякі з них визначенням явищ (статті 22, 38, 47, 50, 55, 65), а деякі – складу цих явищ (статті 44, 51, 53, 58).

Таким чином, вищенаведене дає змогу наголосити, що ЗК України не містить поняття земель історико-культурної спадщини і потребує доповнення у частині визначен-

ня цієї категорії земель. Яке повино буде розроблено з урахуванням світового досвіду у цій царині та ратифікованих міжнародно-правових обов'язків.

Список використаних джерел та література:

1. Відомості Верховної Ради України.
2. Земельний кодекс України: Наук.-практ. коментар / За заг. ред. В.І. Семчика. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вид. дім Ін Юре, 2004. – 676 с.
3. Гетьман А.П., Здоровко Л.М. Регіональний екологічний контроль: теорія правового регулювання: Монографія. – К.: Біб-ка журналу „Малий та середній бізнес”, 2004. – 216 с.
4. Гетьман А.П. Проблеми юридичної термінології в екологічному законодавстві України // Українська державність: становлення, досвід, проблеми: Збірник наукових статей (за матеріалами ХІІХарківських політологічних читань). – Х.: Право. – 2002. – С. 111-113.
5. Гетьман А.П. Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації// Вісник АПрН України. – 2003. – № 3(34). – С. 580-592.
6. Теория государства и права: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.М. Корельского и проф. В.Д. Первалова. – 2-е изд., изм. и доп. – М.: Изд-во НОРМА, 2000. – 616 с.
7. Ільків Н.В., Гасцько-Колотило Я.З. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України/ За ред. В. М. Кравчука. – К.: Істина, 2007. – 632 с.
8. Мірошниченко А. М. Земельне право України: Навчальний посібник. – К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2007. – 432 с.
9. Земельное право Украины: Учебное пособие / Авт. Кол.: Беженарь А.М., Бердников Е.С., Бондарь Л.А. и др. / Под ред. Погребного А.А., Каракаша И.И. – К., 2002. – 496 с.
10. Ляшенко С., Левков В., Кобзан С. Операції с землею. – Х.: Фактор, 2007. – 824 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Перун, 2005. – 1728 с.
12. Логіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / В.Д. Титова, С.Д. Валін, О.П. Невельська-Гордєєва та інші; За заг. ред. проф. В.Д. Титова. – Х.: Право, 2005. – 208 с.
13. Земельне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного, І.І. Каракаша – К.: Істина, 2003. – 448 с.

Донець О.В. Некоторые проблемные вопросы определения дефиниции „земли историко-культурного назначения”.

В статье, на основании исследования ученых-законодателей и выходя из положений действующего законодательства, раскрывается тезис относительно отсутствия в действующем Земельном кодексе Украины понятия земель историко-культурного назначения. Особенное внимание уделено классификации научных взглядов относительно нормативно-правового закрепления понятия земель историко-культурного назначения.

Ключевые слова: земли историко-культурного наследия, понятие, определение, состав, перечень.

Donets O.V. Some problem questions of determination of defenition of „an application of historical-cultural lands”.

In the article, on the basis of research of scientists-legislators going out from positions of current legislation, a thesis opens up in relation to absence in the operating Landed code of Ukraine of concept of application of historical-cultural lands. The special attention is given classification of scientific looks concerning the normative legal fixing of concept of earths of the historical and cultural setting.

Key words: application of historical-cultural lands, concept, determination list, composition, list.

Надійшла до редакції 11.11.2008 р.